

Szivák Judit – Lénárd Sándor – Rapos Nóra

MENTOR ÉS TANÁRJELÖLT AZ ÖSSZEFÜGGŐ EGYÉNI GYAKORLATON – MÓDSZERTANI AJÁNLÁS

A fejezet fő részei

1. AZ ÖSSZEFÜGGŐ EGYÉNI SZAKMAI GYAKORLAT

- 1.1. Az összefüggő egyéni gyakorlat szerepe a hallgató életében
- 1.2. Az összefüggő egyéni gyakorlat intézménye, célja

2. A MENTOR SZEREPE ÉS FELADATAI AZ ÖSSZEFÜGGŐ EGYÉNI GYAKORLAT SORÁN

- 2.1. Személyes – szakmai támogatás
 - 2.1.1. *A mentori támogató kapcsolat kereteinek tisztázása*
 - 2.1.2. *A személyes szükségletek, igények feltárása, célok megfogalmazása, a célokat támogató feladatok meghatározása*
 - 2.1.3. *Motiváció*
 - 2.1.4. *Reflektivitás fejlesztése*
 - 2.1.5. *Személyes visszajelzés*
- 2.2. Közvetlen tanulás-támogatás
 - 2.2.1. *Előzetes tapasztalatok, tudás feltárása*
 - 2.2.2. *Egyéni képzési, tanulási terv összeállítása*
 - 2.2.3. *Önálló és közösségi tanulás segítése*
 - 2.2.4. *Szakmai párbeszéd támogatása*
 - 2.2.5. *A tanulási folyamatra való reflektálás támogatása*
 - 2.2.6. *Egyéni visszajelzés a tanulásról*

3. MENTOR A FOGADÓ INTÉZMÉNYBEN

- 3.1. A szervezet tagja
- 3.2. A tantestület tagja

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Az összefüggő egyéni szakmai gyakorlat

1.1. Az összefüggő egyéni gyakorlat szerepe a hallgató életében

A **folyamatos szakmai fejlődés** gondolata egyre meghatározóbb eleme az európai pedagógusképzésnek. Épp ezért egyre több országban kezdenek nagyobb figyelmet fordítani a kezdő tanárok támogatására és a folyamatos szakmai fejlődés lehetőségeinek megteremtésére, s a szereplők ez irányú együttműködésének elősegítésére. A fejlődés gondolata minden szereplőtől azt várja, hogy ne tekintse befejezettnek saját (és mások) tanulási folyamatát, és legyen képes az állandó megújulásra. Éppúgy igaz ez a leendő és gyakorló tanárra, mint diákjaikra és természetesen magára a képzési rendszerre. Eszerint a tanári szakma, a tanári karrier egy élethosszig tartó folyamat, amelyben a képzés egyetlen rendszerelem csupán. Ennek értelmében a szakmai fejlődés a pedagógusképzés – pályakezdés – szakmai továbbfejlődés hármásának tudatosabb összekapcsolását igényli, hiszen nem képzelhető el a tanári pályára való felkészülés a képzéssel lezáruló, statikus állapotként. A fejlődés gondolata új elvárásokat támaszt pedagógussal, intézménnyel szemben is. A pedagógus oldaláról is legalább kettős a fejlődéssel kapcsolatos elvárás. Egyrészt el kell fogadnia, hogy munkája igen változó kihívások elé állítja, melyeknek megfelelni csak állandó szakmai fejlődés útján tud. Ez a fejlődés természetesen eltérő ütemű, és sajátos megoldásokat tartalmazó, így a szakmai fejlődés útja mindenki számára egyedi. Ebből következően a pedagógusnak kell képessé válnia arra, hogy saját szakmai fejlődését elemezze, gondoza és megmutassa. Másrészt a mindennapi gyakorlatban kell megtalálnia azokat a lehetőségeket, amelyekkel támogathatja tanulóinak fejlődését, vagyis fel kell ismernie és el kell fogadnia tanulóinak különböző fejlődési és tanulási útjait, s képessé kell válnia az adaptív tanulásszervezés gyakorlataira. Nagy a mentor és a fogadó intézmények felelőssége is. A mentornak magának is olyan szakembernek kell lenni, aki munkájában törekszik e fenti igények megvalósítására. A fogadó intézménynek pedig erre alkalmas környezetet kell biztosítani a pedagógusoknak, ami mindenképp azt feltételezi, hogy az iskola maga is tanulószervezetként működik.

A mentor felelőssége azért is komoly, mert az első iskolában töltött félév (az összefüggő egyéni gyakorlat) meghatározó szerepű arra nézve is, hogy miképp értelmezi majd saját feladatait, szerepeit a leendő pedagógus egész pályája során. A pályakezdő-szakaszra irányuló kiemelt figyelmet indokolja tehát, hogy meghatározó erejű ezeknek az éveknek a **pályaszocializációs hatása**, amely többek között kihat a pályán töltött évek számára és a végzett munka minőségére is. Másként megfogalmazva: a mentor és az őt támogató fogadó intézmény nem csak a szaktanárrá válást segíti, hanem fontos pedagógusmintákat is ad. Abban az esetben is lényeges szerepű a mentor szerepe, ha már gyakorló kollégát fogad fél évre, hisz egy új szakmai közösség megismerésére is alkalmat teremt.

1.2. Az összefüggő egyéni gyakorlat intézménye, célja

Az összefüggő gyakorlat előzményei igen lényegesek ahhoz, hogy a féléves gyakorlat céljai és feladatai pontosan értelmezhetőek legyenek. A hallgatók, akik tanári szakot végeznek, igen **eltérő képzési előzményekkel érkehetnek** a gyakorlatra. Attól függően, hogy a jelölt milyen korábbi végzettséggel, tapasztalattal rendelkezett a tanári szak megkezdésekor, különböző hosszúságú és tartalmú képzésben vett részt az egyetemen. Ennek értelmében más képzési előzményekkel és természetesen eltérő szakmai tapasztalattal érkeznek a gyakorlatra az a hallgató, aki első tanári diplomáját szerzi, és az is, aki a már meglévő főiskolai diplomáját kívánja egyetemi szintűvé tenni. Ugyanakkor mindenki számára kötelező a képzés utolsó félévében az összefüggő egyéni gyakorlat elvégzése.

A **gyakorlatok rendszere a fokozatosság elve alapján három különböző állomásra épül a képzés során.** A gyakorlatok **első fázisában** a hallgatók az **egyetemi kurzusokhoz kötötten ismerkednek** az iskola világvál, gyakorlati tapasztalatokat gyűjtenek az elméleti tanegységekben, jártasságot szereznek a pedagógiai megfigyelések terén, a tanítási órák jegyzőkönyvi rögzítésében, az órák pedagógiai elemzésében és értékelésében, az iskolán kívüli nevelő-oktató munka sajátos tartalmának és módszereinek feltárásában stb. A hallgatók a **második fázisban a szaktárgyi tanítási gyakorlat** során gyakorló iskolákban vezetőtanár támogatásával komp-

lex, önálló feladatokon keresztül ismerkednek a tanári munkával, és tapasztalatokat gyűjtenek a szaktárgy tanításában, a tanórák tartásában, a tanulók megismerésében, ismereteik és személyiségük fejlesztésében és a teljesítményük írásbeli és szóbeli értékelésében. A tanítási gyakorlat fokozatos átmenetet képez a pedagógiai, pszichológiai gyakorlatok, a korábban végzett szak módszertani megfigyelések és a féléves önálló gyakorlat közt. **A harmadik fázis maga az összefüggő egyéni gyakorlat.**

Az eltérő képzési utak adta különbségek a gyakorlatok első fázisában eredményezhetnek eltérést, de a szaktárgyi tanítási gyakorlat és az összefüggő egyéni gyakorlat minden képzési formában kötelező.

A féléves gyakorlat célja az, hogy megalapozza a jelölt **egyéni szakmai fejlődését**, hatékony pályaszocializációként szolgáljon, mivel a hallgatók szakmai **támogatás mellett** kerülnek szembe azokkal a tanári feladatokkal, amelyek elsajátítása csak valódi tanítási helyzetekben lehetséges. A mentorálás nyújtotta védett körülmények közt így a hallgató már teljes felelősséggel végezheti a tanári feladatokat, ugyanakkor – a gyakorlóiskolában szerzett tapasztalatokat felhasználva – módja van arra, hogy különböző módszereket kipróbáljon, és kialakítsa az egyéniségéhez és a diákok sajátosságaihoz is igazodó pedagógiai rendszerét.

A mentornak tehát kiemelt jelentősége van e célok elérésében, így a továbbiakban megvizsgáljuk a mentor feladatait, lehetőségeit.

2. A mentor szerepe és feladatai az összefüggő egyéni gyakorlat során

A mentor szerepének fontossága a pályaszocializáció, a szakmai fejlődés támogatásában nem hangsúlyozható eléggé. Szerepe egyaránt hangsúlyos a támogatás, segítség, biztatás, vagyis a személyes, valamint a szakma tanulásának támogatása terén, de ugyanakkor ő maga is minden értelemben mintaként működik. Mintát ad a korszerű pedagógia alkalmazására, a kollegiális kapcsolatra és a folyamatos tanulás, fejlődés igényére, képességére.

2.1. Személyes – szakmai támogatás

A személyes – szakmai támogatás kiemelt jelentőségű a pályakezdő pedagógus életében, s ennek biztosítása a hallgató bizonytalanságának oldásán túl azzal az eredménnyel is jár, hogy mintát lát egy létező szakmai kapcsolat működésére. Bár az alább bemutatandó területeken érzékelhető a személyes, emberi kapcsolat szerepe, ez minden esetben szakmai szempontok mentén értelmezendő. Az alábbi táblázatban e támogatás néhány fontosabb elemét foglaltuk össze (1. táblázat):

1. táblázat A mentori támogatás lehetséges formái

Személyes támogatás	
A mentori támogató kapcsolat kereteinek tisztázása	<ul style="list-style-type: none"> – kapcsolatfelvétel, ismerkedés – a mentori kapcsolat értelmezése – formai keretek, közös szabályok – a támogatással kapcsolatos egyéni igények tisztázása
A személyes szükségletek, igények feltárása	<ul style="list-style-type: none"> – személyes erősségek és fejlesztendő területek meghatározása a korábbi pedagógiai tapasztalatok, illetve a portfólió alapján
Célok megfogalmazása	<ul style="list-style-type: none"> – általános fejlődési célok meghatározása – az adott tanulási szakasz szempontjából releváns célok megfogalmazása
Célokát támogató feladatok meghatározása	<ul style="list-style-type: none"> – személyes vállalások, elhatározások feladat szintű megjelölése – a támogató környezet feladatainak meghatározása, segítése
Motiváció	<ul style="list-style-type: none"> – személyes megerősítés, pozitív kommunikáció – támogatás elakadás esetén
Reflektivitás fejlesztése	<ul style="list-style-type: none"> – az egyéni támogatás egészére jellemző: a pedagógus elemző, értékelő gondolkodásának és döntéseinek biztatása
Személyes visszajelzés	<ul style="list-style-type: none"> – a folyamat közben és a folyamat végén a célok eléréséről és annak módjáról

2.1.1. A mentori támogató kapcsolat kereteinek tisztázása

Az első szakmai lépés a tanárjelölt hallgató, a mentor és az őt támogató intézmény kölcsönös megismerkedése. Ez egy nagyon fontos eleme a hatékony együttműködés megalapozásának, a sikeres egyéni gyakorlatnak, hiszen az első benyomások, a pozitív fogadtatás mindkét fél számára motiváló, és mintául szolgál a későbbi szakmai kapcsolatok létesítésére is. Ennek fényében célszerű ezt a találkozót jól előkészíteni, időt és energiát fordítani rá. Mindenképpen hasznos lenne, ha ezen az első találkozón a hallgató mentorán kívül az iskola vezetője, vezetése is részt venne, közvetítve a jelölt felé a rá váró feladatok súlyát és felelősségét. Kívánatos, hogy erre a beszélgetésre nyugodt körülmények között, jó hangulatban kerüljön sor. A legfontosabb cél a bizalmi légkör kialakítása, melynek alapja a kölcsönös megismerkedés, a jelölt és az iskola legfontosabb sikereinek, értékeinek, pedagógiai koncepciójának a feltárása.

Ez az alkalom lehetőséget teremthet arra is, hogy ezt az új szakmai kapcsolati formát tudatosabban értelmezzék, rögzítsék, értelmezzék. A mentor felelőssége valóban igen nagy, ugyanakkor érzékeltetni kell, hogy a tanulási folyamat felelőssége magáé a tanárjelölté, melyben a mentor támogató szerepet vállal. A mentor e célokért felelősséget vállal, ezért:

- mentorálással támogatja a tanárjelölt tanulási folyamatát,
- koordinálja a hallgató intézményen belüli tevékenységeit, segíti a kollégákkal való kapcsolatfelvételt,
- állandó visszajelzésekkel segíti a szakmai fejlődést,
- záró értékelést készít a jelölt féléves szakmai munkájáról.

A közös tevékenység kereteinek megbeszélésénél fontos szempont lehet, hogy pontosan értelmezzék a jelölt eddigi szakmai útját, s azt is, hogy a képzés mely formájában vett részt. Valamint megbeszéljék a közös munka kereteit, például hogy milyen rendszerességgel, milyen módon tartják a kapcsolatot.

2.1.2. A személyes szükségletek, igények feltárása, célok megfogalmazása, a célokat támogató feladatok meghatározása

Ez a terület szorosan összefügg a közvetlen tanulás-támogatásnak főbb pontjaival (ott részletesen kifejtjük ennek tartalmi elemeit), itt ezért csupán annak a szempontnak a megerősítésére vállalkozunk, hogy az összefüggő egyéni szakmai gyakorlat a személyes igényekre és szükségletekre épülő tanulás terepe.

A szakmai gyakorlat tevékenységeinek összeállításában a hallgatónak és a mentornak komoly felelőssége és szabadsága van. Ezért igen fontos, hogy mind a mentor, mind a jelölt tudja, hogy a szabályozó keretek milyen lehetőségeket biztosítanak e személyes fejlődési út tervezéséhez.

A gyakorlat volumene a hatályos rendelet alapján az alább felsorolt típusoknak megfelelően különbözik:

- 30 kredit (900 munkaóra): alapképzési szakra épülő tanári szakon két tanári szakképzettség párhuzamos megszerzésekor; alapképzési szakra épülő tanári szakon a szakmai és művészeti tanári szakképzettségek területén egy szakképzettség megszerzésekor;
- 20 kredit (600 munkaóra): mesterfokozatot adó szakon nem tanári szakképzettség megszerzését követően vagy valamely mesterszakkal párhuzamosan felvett tanári szakon egy tanári szakképzettség megszerzésekor; főiskolai szintű tanári szakképzettség birtokában a korábbi szakképzettségnek megfelelő tanári szakképzettség megszerzésekor; újabb tanári szakképzettség megszerzésére irányuló képzésben, ha az előző képesítést tanári mesterszakon vagy főiskolai szintű képzésben szerezte a hallgató.

A hallgató a szakmai gyakorlata során a **pedagógiai munka teljességével kell megismerkedjen**, ezért tevékenysége nem korlátozódhat csak a szaktárgyi tanításra. A féléves gyakorlat során hangsúlyosan jelen kell lenniük a hallgató feladataiban olyan tevékenységeknek, amelyek biztosítják, hogy a hallgató:

- tájékozódjon a gyakorlatot biztosító iskola helyéről és szerepéről a közoktatás rendszerében és a helyi közösség életében;

- megismerje az intézmény pedagógiai programját, helyi tantervét, az intézmény felépítését, az intézményi munkaköröket, a szakjának megfelelő szakmai munkaközösség munkáját;
- megismerje a tanított osztályokat és az eddigi oktatási programot;
- szaktárgya tanításának során alkalmazza a különböző életkorú és fejlettségű tanulók nevelésével-oktatásával kapcsolatos elméleti ismereteit;
- gyakorlatot szerezzen a tanulók megismerésében és személyiségük fejlesztésében;
- megismerje a pedagógiai munkához szükséges etikai és magatartási szabályokat.

Mindezek alapján az összefüggő egyéni gyakorlaton a hallgató:

- szaktárgyanként legalább egy csoport tanítását viszi végig a félév során,
- heti 40, illetve 27 órás munkahétben van az iskolában, amelybe beleszámít a felkészülés és az kísérő szemináriumok teljesítése is,
- az iskolában töltött idejének legkevesebb 50, de legfeljebb 75%-ában végez a szaktárgyaihoz kapcsolódó tevékenységet,
- összesen legfeljebb heti nyolc órában tanítja a két szaktárgyát, illetve egy szaktárgy tanítása esetén legfeljebb négy órában teszi ezt.

A fenti leírás alapján is érzékelhető, hogy nagyon tág kerete van a személyes, az egyéni igényekre építő és a fogadó intézményben lehetséges szakmai program tervezésének. Ehhez szükség van a jelölt megismerésére, olyan beszélgetésekre, melyek módot adnak a szaktárgyi, szakmódszertani felkészültségen túl a pedagógusi szereppel kapcsolatos gondolatok, nézetek, dilemmák feltárására.

2.1.3. Motiváció

A mentor minden igyekezete ellenére is a pályakezdő szakasznak természetes velejárója, hogy a tanulási folyamat kudarcokat, hibákat hordoz magában. A kezdő szakasz sikertelensége komoly következményekkel jár mind a pályán töltött időre, mind a későbbi pedagógiai tevékenységre. A mentor problémákhoz való viszonyulása tehát meghatározó. A tudatos és megalapozott szakmai elemzés mellett biztosítani kell a jelölt számára a „hibázás” lehetőségét. Pontosabban olyan fejlesztő közeget kell teremteni, ahol a tévedés és annak értelmezése a tanulási folyamat része. Mindemellett elengedhetetlen, hogy a mentor arra is kellő figyelmet fordítson, hogy tartalmában megalapozott, folyamatos és egyértelmű pozitív megerősítést adjon a jelölt számára, biztassa az útkeresését, a kipróbálást, és folyamatosan erősítse a jelölt irányító szerepének felvállalását.

2.1.4. Reflektivitás fejlesztése

A reflexió a tevékenységek elemzése. Olyan gondolkodási stratégia, amely biztosítja a tevékenységek folyamatos ellenőrzését és ezen alapuló fejlesztését. A reflektív gondolkodás magában foglalja a racionális elemzést, a választás képességét és a választások felelősségének vállalását is. A reflexió tipikus elemei: (1) a dilemma, probléma felismerése, azonosítása, definiálása, (2) a dilemma lebontása, elemzése, (3) megoldási-következtetési módok megfogalmazása, (4) az optimális válasz (ez néha éppen az optimális kérdés) kiválasztása és indoklása. Ez a gondolkodási struktúra biztosítja leginkább, hogy a reflexió eredményeképpen a gyakorlati tevékenység is fejlődjön.

Az összefüggő egyéni szakmai gyakorlat elsődleges célja, hogy támogassa a hallgatók szakmai kompetenciáinak fejlődését. Ehhez sokféle út vezet a gyakorlaton is:

- a) a sokféle feladat, tevékenység, melyekkel az iskolai helyzetekben is találkozik a hallgató;
- b) a sokféle elméleti nézőpont megismerése, amely segít a saját tapasztalatok átgondolásában, reflektálásában is;
- c) a hallgató saját munkáinak elemzése, értékelése és gyűjtése, melyhez a mentortól, más szakemberektől és a társaktól is hasznos és építő jellegű visszajelzéseket lehet gyűjteni.

A reflexió során a jelölt tudatosan végiggondolja egy tevékenység eredményességét, annak okait, következményeit. A mentor a szakmai fejlődés magasabb pontján állva sokkal több szakmai szemponttal, és egyben mélyebb és átgondoltabb elméleti tudással bír, ezért jelentős segítséget adhat a reflexió tartalmára és módjára vonatkozóan.

A jelölt reflektív gondolkodásának fejlesztése olyan támogatói magatartást kíván, amelyben nemcsak tanácsok, javaslatok hangoznak el, hanem olyan kérdések is, melyek beindítják és irányítják a hallgató önelemző gondolkodását, valamint szempontokat mutatnak az értékelés lehetőségeire. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a kérdező az az eszköz, amely a legjobban hozzájárul ahhoz, hogy a segítő jelenléte nélkül is boldoguljon a problémákkal a jelölt, önállóan is képes legyen saját elemzését az önmagának feltett kérdésekkel, szempontokkal segíteni. Az igazán hasznos közös elemzésnek tehát mindig az is célja, hogy megtanítsa a jelöltet az önelemzés technikáira.

Ebben a tanulási folyamatban segítséget jelenthetnek a reflektív gondolkodást fejlesztő módszerek, technikák: a reflektív napló, a fogalmi térkép, a támogatott felidézés, a reflektív szövegelemzés vagy a következetes nézőpontváltás, amikor arra biztatjuk a jelöltet, hogy az óratervet vagy a megtartott órát a tanulók nézőpontjából elemezze.

Különösen fontos, hogy a hallgató e reflexiót bizonyos esetekben írásban is rögzítse, hisz ez alapja lehet a készülő értékelési portfóliójának is.

A reflektív gondolkodás támogatása, mint minden más fejlesztési folyamat, a hallgató adott fejlettségi szintjéből indul ki, és egyéni szükségletein alapul. A szakértővé válás folyamatában jól elkülöníthető szakaszok: az „énközpontúság”, amikor a jelölt magas fokú bizonytalanság-érzete miatt elsősorban csak önmagára tud figyelni. Ezt követi a „tanításközpontú” időszak, amikor a tervezés és a tanítás során a tananyag, a tanítási módszerek válnak fontossá. A pályafejlődés későbbi szakaszában jelenik csak meg a tanulás, a tanulók mint a gondolkodás elsődleges fókusza. A reflektív gondolkodás következetes alkalmazása segíti a fenti szakaszok közötti átmenetet, támogatja a jelöltet a hiányzó nézőpontok beemelésében.

2.1.5. Személyes visszajelzés

A folyamatos személyes visszajelzés szerepéről már több helyen szóltunk. Emellett azonban a mentornak van egy formális kötelezettsége is. A gyakorlatot a **mentor minősíti az egyetem részéről a képzésben részt vevő kollégák közreműködésével** a mentorálás idején szerzett tapasztalatok, valamint a félév utolsó harmadában tartott bemutató óra alapján. A bemutató órán részt vesz az egyetem részéről a szakmódszertan, valamint a pedagógia és a pszichológia szakterületek (minimálisan egy) képviselője. A mentor által adott minősítés főbb tartalmi elemei nem meghatározottak, ez a mentor szakmai kompetenciájának része, ugyanakkor a képzés logikájából következően biztosan érinti a rendeletben meghatározott kimeneti kompetenciákat.

Fontos, hogy a visszajelzésekkel kapcsoltban minden esetben biztosítsunk megbeszélési lehetőséget.

2.2. Közvetlen tanulás-támogatás

Az eddig leírtakból is jól látható, hogy a két alapvető támogatási keret – személyes/szakmai és a közvetlen tanulás-támogatás – nagyon szoros kapcsolatot mutat, nem szétválasztható.

Az alábbi táblázatban e támogatás néhány fontosabb elemét foglaltuk össze (2. táblázat):

2. táblázat A mentor szerepe a tanulás támogatásában

Közvetlen tanulás-támogatás	
Előzetes tapasztalatok, tudás feltárása	<ul style="list-style-type: none"> – előzetes képzési tapasztalatok feltárása – tanári kompetenciák tartalmának (amit még nem tud) és jellegének (tudás alkalmazása) meghatározása
Egyéni képzési, tanulási terv összeállítása	<ul style="list-style-type: none"> – kompetenciafejlesztés egyéni terve, ehhez tevékenységek, lehetőségek társítása
Önálló és közösségi tanulás segítése	<ul style="list-style-type: none"> – az önálló tanulás szintereinek megismerése – az egymástól tanulás megerősítése
Szakmai párbeszéd támogatása	<ul style="list-style-type: none"> – szakmai párbeszéd a mentorral – szakmai párbeszéd a többi résztvevővel (szülők) – szakmai párbeszéd kollégákkal – a szakmai fórumok használata
A tanulási folyamatra való reflektálás támogatása	<ul style="list-style-type: none"> – a tanulás eredményességének, hasznosságának értékelése – a tanultak hasznosítása a gyakorlati pedagógiai tevékenységben – további tanulási célok meghatározása
Egyéni visszajelzés a tanulásról	<ul style="list-style-type: none"> – egyéni visszajelzés a tanulási folyamat részeredményeiről – egyéni visszajelzés a képzés követelményeinek való megfelelésről, segítség például portfólió készítésében, értékelésében

2.2.1. Előzetes tapasztalatok, tudás feltárása

E szempont kiemelt jelentőségű az eredményes szakmai fejlődés szempontjából. Egyrészt biztosíték lehet az egyetemi képzés és a gyakorlat koherenciájának megteremtésére. Másrészt egy tervezett fejlődési folyamat kereteinek lerakásával alapot biztosít a tanárjelöltnek arra, hogy felelősséget vállalhasson saját szakmai fejlődéséért.

A tanárrá válás folyamatához kötődően a 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet 4. számú melléklete kompetenciákat határoz meg, amelyek mentén fejleszthetővé, követhetővé, bizonyos esetekben mérhetővé válik a pedagógus szakmai fejlődése. A tanári szak végén, a pályára bocsájtás előtt is e kompetenciák alapján ítéli meg a mentor és a képző intézmény vizsgabizottsága, hogy a hallgató felkészült-e szakmai feladatainak önálló elvégzésére. Ezért a szakmai fejlődését is e kompetenciák fejlesztése mentén érdemes szervezni. E kompetenciák röviden a következők:

A tanár szakmai felkészültsége birtokában hivatásának gyakorlása során alkalmas:

- **a tanulói személyiség fejlesztésére:** az egyéni igényekre és fejlődési feltételekre tekintettel elősegíteni a tanulók értelmi, érzelmi, testi, szociális és erkölcsi fejlődését, a demokratikus társadalmi értékek, a sajátos nemzeti hagyományok, az európai kulturális és az egyetemes emberi értékek elsajátítását;
- **tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítésére, fejlesztésére:** a tanulói közösségekben rejlő pedagógiai lehetőségek kihasználására, az egyének közötti különbségek megértésének elősegítésére, a közösségben kialakuló konfliktusok kezelésére, az interkulturális nevelési programok alkalmazására, az együttműködés készségeinek fejlesztésére;
- **a pedagógiai folyamat tervezésére:** pedagógiai munkáját a feltételek árnyalt elemzése alapján átfogóan és részletekbe menően megtervezni, tapasztalatait reflektív módon elemezni és értékelni;
- **a szaktudományi tudás felhasználásával a tanulók műveltségének, készségeinek és képességeinek fejlesztésére:** az adott szakterületen szerzett tudását tantervi, műveltségterületi összefüggésekbe ágyazni, ennek alapján a tanulók tudományos fogalmainak, fogalomrendszereinek fejlődését elősegíteni, az egyes tudományterületek szemléletmódját, értékeit és kutatási eljárásait megismertetni, az elsajátított tudás alkalmazásához szükséges készségeket kialakítani, szakterületének az egészség védelmével és fejlesztésével való összefüggéseit felismerni és ezzel a tanulók egészségfejlesztését elősegíteni;
- **az egész életen át tartó tanulást megalapozó kompetenciák hatékony fejlesztésére:** különösen az olvasás-szövegértés, információfeldolgozás, a hatékony tanulás, a szociális és állampolgári kompetenciák, a kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetenciák, az alapvető gondolkodási műveletek,

- a problémamegoldó gondolkodás folyamatos fejlesztésére, a tanulók előzetes tudásának, iskolán kívül megszerzett ismereteinek és készségeinek, valamint az iskolában elsajátított tudásának integrálására, az önálló tanulás képességeinek megalapozására, fejlesztésére, a tanulók testi-lelki-szellemi egészségének fejlesztésére;
- **a tanulási folyamat szervezésére és irányítására:** változatos tanítási-tanulási formák kialakítására, a tudásforrások célszerű kiválasztására, az új információs-kommunikációs technológiák alkalmazására, hatékony tanulási környezet kialakítására;
 - **a pedagógiai értékelés változatos eszközeinek alkalmazására:** a tanulók fejlődési folyamatainak, tanulmányi teljesítményeinek és személyiségfejlődésének elemző értékelésére, a különböző értékelési formák és eszközök használatára, az értékelés eredményeinek hatékony alkalmazására, az önértékelés fejlesztésére;
 - **szakmai együttműködésre és kommunikációra:** a tanulókkal, a szülőkkel, az iskolai közösséggel, a társszervezetekkel és kutató-fejlesztő intézményekkel történő együttműködésre, a velük való hatékony kommunikációra;
 - **szakmai fejlődésben elkötelezettségre, önművelésre:** a munkáját segítő szakirodalom folyamatos követésére, önálló ismeretszerzésre, személyes tapasztalatainak tudományos keretekbe integrálására, a neveléstudományi kutatások fontosabb módszereinek, elemzési eljárásainak alkalmazására, saját munkájának tudományosan megalapozott eszközöket felhasználó értékelésére.

E célok eléréséhez szükséges fejlődési út tervezése több, de legalább egy konzultációs alkalmat igényel, hiszen a feladat a hallgató intézményben eltöltendő munkájának a megtervezése. Ennek lépései:

a) A hallgató előzetes tudásának feltárása:

Erre nagyon jól használható a hallgató képzés során készülő fejlődési portfóliója, melyet az MA képzés kezdete óta folyamatosan készít. Ebben megtalálhatók azok a munkái, melyeket a formális képzés keretei között készített (szemináriumi dolgozatok, projektfeladatok, elemzések stb.), illetve az egyetemen kívül szerzett ismereteit, kompetenciáit igazoló dokumentumok, bizonyítékok (pl. nyári táboroztatás, korrepetálás, önkéntes munka.) Fontos lenne a mentornak a hallgató portfólióját (bizonyíték-gyűjteményét), a benne található hallgatói reflexiókkal együtt részletesen áttanulmányozni, mert ez alapján lehet a gyakorlaton fejlesztendő kompetenciákat közösen kiválasztani és az elvégzendő feladatokat meghatározni.

b) A fejlesztendő kompetenciák kiválasztása, az elvégzendő feladatok meghatározása:

A hallgató eddig elkészített munkái alapján meghatározható, hogy a tanári kompetenciák közül mely területeken van már sok felmutatható eredménye, mely kompetenciák szorulnak még további fejlesztésre. A továbblépés meghatározását segítheti egyrészt, hogy azon területek helyett, amelyre vannak a hallgatónak szakmailag jónak ítélt bizonyítékai (pl. szociometria készítése vagy színjátszó kör vezetése), azok helyett más kompetencia területekre kell összpontosítani. Nagyon fontos, hogy a fejlesztendő kompetenciák azonosítása után a hozzájuk kapcsolódó konkrét tevékenységeket, feladatokat határozzunk meg közösen, s ennek során össze kell hangolni a hallgató érdeklődését, kívánságait az intézményi realitással. A feladatok pontos meghatározását az 1. sz. táblázat segíti.

c) A fejlesztendő kompetenciák és az elvégzendő feladatok rögzítése:

Nagyon fontos ügyelni arra, hogy a közös megállapodást a gyakorlat elején írásban rögzítsük, mert ez ad lehetőséget arra, hogy a hallgató és a mentor egyaránt felkészülhessen, időben tervezhesse az elvégzendő feladatokat. A mentori megbeszéléseken mindig elő lehet venni ezt a tervet, erre lehet építeni a reflexiós beszélgetéseket és a következő kis lépés megtervezését. A hallgató folyamatos kompetencia-fejlődését is lehet igazolni a fejlődési portfólió továbbépítésével a gyakorlaton elvégzett feladatok és a hozzájuk kapcsolódó reflexiók lefűzésével. Számtalan formája lehet egy fejlesztési terv dokumentálásának, de meghatározhatók olyan közös elemek, melyeket érdemes benne szerepeltetni. Az alábbi forma példaként azokat az elemeket mutatja be, amelyeket bármely formátumú tervnek tartalmaznia kell (1. ábra):

1. ábra A fejlődési terv legfontosabb elemei

<p>Fejlődési terv</p> <p>1. Célok kitűzése:</p> <ul style="list-style-type: none"> • fejlesztendő kompetenciák (max. 3–5), • a siker ismérvei, amelyek segítségével meg tudjuk határozni, hogy a hallgató elérte az egyes célokat. <p>2. Tevékenységek meghatározása:</p> <ul style="list-style-type: none"> • a teendők, amelyeket a hallgatónak, a mentornak és másoknak meg kell tennie, hogy elérjék a célokat, • a feltételek, a segédanyagok számbavétele. <p>3. Határidő:</p> <ul style="list-style-type: none"> • a határidők megtervezése, • a hallgató és a mentor rendszeres reflexiók megbeszéléseinek rögzítése.

2.2.2. Egyéni képzési, tanulási terv összeállítása

Egy jó fejlődési terv elkészítéséhez azonban világosan kell látni a mentornak és jelöltnek egyaránt, hogy a rendeletben jelölt kompetenciák hogyan azonosíthatók, miképp fejleszthetők. Ezért az alábbiakban bemutatunk egy lehetséges megközelítést a tervezéshez.

A következőkben a fenti 9 kompetenciaterületből 7 csomópontot érintünk. Az **egész életen át tartó tanulást megalapozó kompetenciák hatékony fejlesztését** olyan átfogó kategóriának látjuk, hogy annak minden egyes tevékenységet át kell hatnia. Az **interaktív szakasz kompetenciái** néven pedig szoros összekapcsolódásuk okán – szaktárgyi tartalom és annak tanulási folyamata - együtt tárgyaltuk **a szaktudományi tudás felhasználásával a tanulók műveltségének, készségeinek és képességeinek fejlesztése, a tanulási folyamat szervezése és irányítása** c. kompetenciákat.

A fent felsorolt 9 szakmai kompetencia alapvető funkciója a szakmai tevékenységhez kötött fejlődési út támogatása, s nem azonos az egyébként a közoktatásban ismert és a tanulókra vonatkozó kulcskompetenciákkal.

Szerkezetüket tekintve a kompetenciák három fő komponensből állnak: a) **nézetek és attitűdök** (mit tart fontosnak, mi iránt elkötelezett, mit fogad el a pedagógus), b) **tudás** (mit ismer, mit ért, miben tájékozott), c) **képesség** (mire képes, mit tud végrehajtani). A kompetencia-fejlesztésnél mindhárom elem hangsúlyos, s egyik sem nélkülözhető. A szakmai gyakorlat során ezért úgy kell meghatározni a hallgatók tevékenységeit, hogy minden területen alkalma lehessen a fejlődésre: például szervezhet a mentor beszélgetést abból a célból a DÖK vezetőjével, hogy megismerje a hallgató a diákönkormányzat általános működési kereteit (tudás), de lehet a megbeszélés fókuszát általában a diákok demokráciára nevelése és az elfogadás (nézet, attitűd).

Természetesen ezek a célok csak mesterségesen ennyire szétválaszthatóak, de a tudatos fejlesztéshez fontos látni szerepüket a kompetencia-fejlesztésben. Az alább táblázatos formában közölt ajánlásban nem volt mód minden feladatot ilyen értelemben megbontani, hiszen ez az adott hallgató saját fejlődési tervétől függ. A felkínált lehetséges hallgatói feladatokat azonban ebből a szempontból is fontos értelmezni.

Ezen túl a táblázatban, ahol lehetőség nyílt rá, három szakaszra bontottuk a tevékenységeket, s ezeket külön színnel is jelöltük. Az első fázis a megismerés, tájékozódás, elemzés szakasza, amit sárgával emeltünk ki. A második szakasz a konkrét tevékenységé, ezt narancs színnel jelöltük, s végül zöld a reflexió fázisa. E külön jelölt szakaszok egyrészt segíthetnek a különböző felkészültségű diákok minél hatékonyabb támogatásában, másrészt kiemelik a tervezés és a reflexió szerepét a fejlődésben, harmadrészt megmutatják az egyes szakaszok közti összefüggéseket.

Mivel a jelölteknek az összefüggő egyéni gyakorlat során nem csupán a szűken értelmezett tanítási tevékenységre kell felkészülniük, az alábbi táblázatban kiemeltünk egyéni, osztály-/csoport- és intézményi szintű lehetőségeket is.

Mire használhatja az alábbi táblázatot a mentor (3. sz. táblázat)?

- a hallgató előzetes tudásának feltárásához adhat szempontokat, hisz segíthet megérteni egy-egy kompetencia mélyebb tartalmát,
- ötletadó lehet a fejlődési terv megfogalmazásához, hisz a lehetséges hallgatói feladatokra és tevékenységekre példákat kínál,
- segít megtervezni és átlátni a mentor lehetséges feladatait,

- ráirányítja a figyelmet a mentor és a szervezet kapcsolatára,
- segít felmérni a fogadó intézmény szakmai kapacitását, kereteit, lehetőségeit,
- biztatást adhat új, a táblázatban nem szereplő elemek megfogalmazására.

A legfontosabb az, hogy a fejlődési terv az adott hallgató felkészültségének tükrében, neki vállalható formában készüljön el, így az alábbiakban bemutatott táblázat csak ötletadó szerepű, arra szolgál, hogy segítse megérteni a kompetencia-fejlesztés lehetséges útjait, tevékenységeit.

Bár ennek az írásnak nem célja az intézményi feladatok tisztázása, a táblázatban minden szereplő tevékenységét együtt láttattuk, hogy tartalommal lehessen megtölteni az egyes szereplők feladatait.

3. táblázat Ajánlás a hallgató fejlődési tervének elkészítéséhez

Képes legyen a tanulói személyiség fejlesztésére: az egyéni igényekre és fejlődési feltételekre tekintettel elősegíteni a tanulók értelmi, érzelmi, testi, szociális és erkölcsi fejlődését, a demokratikus társadalmi értékek, a sajátos nemzeti hagyományok, az európai kulturális és egyetemes emberi értékek elsajátítását

Kompetenciák	Lehetséges hallgatói tevékenységek	Lehetséges hallgatói feladatok	Mentor feladata	Testület feladata	Vezetés feladata
<p>Megismerés <i>tanulói szint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – képes a tanuló énképének, tanulóképének sajátosságait, tanulási stílusát, elképzeléseit, módját, motivációját feltárni, a tanulás eredményességére gyakorolt hatását értelmezni, és felhasználni a tanuló sikeressége érdekében <p><i>intézményi szint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – az iskolában vallott és gyakorolt értékek és nézetek azonosítása, az azokhoz való viszonyulás 	<ul style="list-style-type: none"> – egy-egy tanulói életút nyomon követése, – diagnóziskészítés, – beszélgetés a diákkal, szüleivel, pedagógusaival <ul style="list-style-type: none"> – az értékek iskolai megjelenésének elemzése a dokumentumokban (IPP, Diákönkormányzat, házirend stb.) – hazai és nemzetközi jogszabályok elemzése (Gyermekjogok, Emberi jogok stb.) – részvétel iskolai ünnepségeken 	<ul style="list-style-type: none"> – pl. készítsen egy diákról esettanulmányt <p>pl. készítsen elemzést a diákjogok iskolai dokumentumokban való megjelenéséről</p>	<ul style="list-style-type: none"> – példákkal, szempontokkal, ha szükséges, kész segédanyagokkal, szakirodalmi forrásokkal támogassa a hallgató felkészülését <ul style="list-style-type: none"> – segítse minél több ez irányú iskolai dokumentumhoz való hozzáférést 	<ul style="list-style-type: none"> – biztosítson konzultációs lehetőséget a hallgató számára 	
<p>Aktivitás <i>tanulói szint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – minden egyes tanulóra mint önmagában értékes és értékeket hordozó személyre tekint, törekszik minden tanulóban felfedezni saját értékeit, és igyekszik megérteni egyéni világukat <p><i>intézményi szint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – törekszik olyan környezetet kialakítani, amelyik a tanulók pszichés és testi egészsége szempontjából kedvező 	<ul style="list-style-type: none"> – egyéni fejlődési tervek megismerése, készítési folyamatába való bekapcsolódás – beszélgetés a diákkal, szüleivel, pedagógusaival <ul style="list-style-type: none"> – terek (osztály, folyosó stb.) közös kialakítása – iskolai ünnepélyek megszervezésében való aktív részvétel – fogadóóra megtartása 	<ul style="list-style-type: none"> – pl. egy kiválasztott diák egyéni fejlődési tervének gondozása <ul style="list-style-type: none"> – pl. a március 15-ei nemzeti ünnep iskolai megemlékezésének a megszervezése, lebonyolítása 	<ul style="list-style-type: none"> – példákkal, szempontokkal, ha szükséges, kész segédanyagokkal, szakirodalmi forrásokkal támogassa a hallgató felkészülését 	<ul style="list-style-type: none"> – vonják be a hallgatót az iskola legkülönbözőbb rendezvényeinek a szervezésébe 	
<p>Reflektálás <i>tanulói szint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – tudatosan elemezi munkáját abból a szempontból, hogy mennyire tudott a tanulásban személyre szabott segítséget nyújtani 	<ul style="list-style-type: none"> – reflektív napló alkalmazása 	<ul style="list-style-type: none"> – pl. elemezze a tanári munkáját a differenciálás sikeressége szempontjából 	<ul style="list-style-type: none"> – a mentori megbeszélések során folyamatosan önreflexióra készíti a hallgatót 		

Képes legyen a tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítésére, fejlesztésére: a tanulói közösségekben rejlő pedagógiai lehetőségek kihasználására, az egyének közötti különbségek megértésének elősegítésére, az interkulturális nevelési programok alkalmazására, az együttműködés készségeinek fejlesztésére

Kompetenciák	Lehetséges hallgatói tevékenységek	Lehetséges hallgatói feladatok	Mentor feladata	Testület feladata	Vezetés feladata
<p>Megismerés <i>tanulói szint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – képes a gyakorlatban is alkalmazni a tanulói csoportok és az egyes tanulók társas helyzetének megismerésére szolgáló módszereket <p><i>csoportszint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – felismeri az egyes tanulók csoportból való kirekesztésének lehetséges okait, és alkalmazni tud módszereket, amelyekkel a kirekesztődés veszélyét csökkenteni lehet <p><i>intézményi szint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – tudja értelmezni azokat az oktatáspolitikai döntéseket, jogi dokumentumokat, melyek az együttnevelést támogatják 	<ul style="list-style-type: none"> – tanulók, tanulói csoportok tanórai és azon kívüli megismerése – situációk értelmezése, problémahelyzetek beazonosítása <ul style="list-style-type: none"> – tanulók, tanulói csoportok tanórai és azon kívüli megismerése – dramatikus játékok, szerepjátékok alkalmazása <ul style="list-style-type: none"> – értelmezzen oktatáspolitikai döntéseket – elemezze az iskolai dokumentumokat – tájékozódjon oktatásjogi kérdésekben 	<ul style="list-style-type: none"> – pl. készítsen egy szociometriát – pl. végezzen megfigyeléseket a csoportok működéséről osztálykiránduláson <ul style="list-style-type: none"> – pl. osztályfőnöki órán alkalmazzon önismereti feladatokat <ul style="list-style-type: none"> – pl. vegyen aktívan részt az éves iskolai munkaterv összeállításában 	<ul style="list-style-type: none"> – biztosítson időt és teret a hallgatóknak a diákok megismerésére <ul style="list-style-type: none"> – adjon információkat egy-egy tanulócsoport valódi megismeréséhez – például, módszerekkel, szakirodalmi forrásokkal támogassa a hallgató felkészülését <ul style="list-style-type: none"> – segítse minél több minisztériumi rendezettséghez és iskolai dokumentumhoz való hozzáférését 	<ul style="list-style-type: none"> – biztosítson konzultációs lehetőséget a hallgató számára <ul style="list-style-type: none"> – adjon információkat egy-egy tanulócsoport valódi megismeréséhez 	
<p>Aktivitás <i>tanulói szint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – igyekszik felfedezni tanulóiban az értékeket, amelyek esélyeik növekedésének kiindulópontjai lehetnek, és elsősorban ezekre épít – képes konfliktusokat a csoport és az egyének igényeinek megfelelő módon értelmezni, megoldani <p><i>csoportszint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – képes a csoportok alakításába, fejlesztésébe a tanulókat is bevonni – képes elősegíteni a tanulók együttműködési, kommunikációs képességeinek fejlődését, az elfogadására, segítésére való hajlandóságát <p><i>intézményi szint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – képes olyan programok, illetve iskolai közeg kialakításában közreműködni, amely elősegíti a tanulóknak a társadalmi és környezeti problémák iránti érzékenységet 	<ul style="list-style-type: none"> – ismerje fel az egyes tanulók erősségeit – teremtsen alkalmat arra, hogy a diákok egymás előtt is megmutathassák erősségeiket – alkalmazzon alternatív konfliktus-megoldási módszereket <ul style="list-style-type: none"> – alkalmazzon különböző szervezési módokat – változatos csoportalkotási módszereket használjon – legyenek olyan feladatok, melyeket csak közösen lehet eredményesen megoldani 	<ul style="list-style-type: none"> – pl. szervezzen kiállítást a diákok hobbyjából <ul style="list-style-type: none"> – pl. valósítson meg egy szabadidős programot kooperatív módszerekkel 	<ul style="list-style-type: none"> – például, szempontokkal, ha szükséges, kész segédanyagokkal, szakirodalmi forrásokkal támogassa a hallgató felkészülését <ul style="list-style-type: none"> – ösztönözze a hallgatókat a csoportmunka alkalmazására – adjon ötleteket a csoportok kialakítására 	<ul style="list-style-type: none"> – támogassa a hallgatót alternatív pedagógiai módszerek kipróbálásában 	<ul style="list-style-type: none"> – biztosítson konzultációs lehetőséget a hallgató számára.
<p>Reflektálás <i>csoportszint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – tudatosan elemzi munkáját abból a szempontból, hogy hogyan tevékenykedett a csoport vezetőjeként, hogyan tudta felhasználni a csoportról szerzett előzetes ismereteit a gyakorlatban 	<ul style="list-style-type: none"> – irányítói, vezetői ténykedésének tudatos elemzése – a vezetői attitűdjének feltérképezése – a hallgató vezetői erősségeinek és gyengeségeinek diagnosztizálása 	<ul style="list-style-type: none"> – pl. elemezze a tanári munkáját a csoportépítés sikeressége szempontjából 	<ul style="list-style-type: none"> – a mentori megbeszélések során folyamatosan önreflexióra készíti a hallgatót 		

Képes a pedagógiai folyamat tervezésére: pedagógiai munkáját a feltételek árnyalt elemzése alapján átfogóan és részletekbe menően megtervezi, tapasztalatait reflektív módon elemzi és értékeli

Kompetenciák	Lehetséges hallgatói tevékenységek	Lehetséges hallgatói feladatok	Mentor feladata	Testület feladata	Vezetés feladata
<p>Megismerés</p> <ul style="list-style-type: none"> – képes a tanulói, szülői igények feltárására, a tantervi célok, a tanulói szükségletek és fejlesztési lehetőségek közötti összhang megteremtésére, a tanuló megismerésére (előzetes tudás, szükségletek, attitűdök, motiváció-tanulási stílus, képességek, csoportban elfoglalt hely, tanulási, magatartási problémák-erősségek, fejlesztendő területek) <p><i>a tanulócsoporthoz megismerése:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – összetétele – differenciáltsága – szociometriája – tanítási tapasztalatok <p><i>az intézmény tervezési dokumentumainak megismerése:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – helyi tanterv – tanmenetek – programtervek 	<ul style="list-style-type: none"> – hospitálás azonos és más szakos órákon – diagnosztikai eljárások alkalmazása – tanulói produktumok elemzése – tanulói értékelések elemzése – megfigyelés tanórán és tanórán kívül – beszélgetés a tanulókkal – beszélgetés a kollégákkal – helyi tervdokumentumok megismerése 	<ul style="list-style-type: none"> – pl. alkalmazzon diagnosztikus eszközöket egy egyéni fejlesztésre kiválasztott tanuló célzott megismeréséhez (lásd első oszlop), határozzon meg ez alapján fejlesztési célokat 	<ul style="list-style-type: none"> – segíti a hospitálások megszervezését – saját óráin hospitálást biztosít – saját tervdokumentumok bemutatása – a tervdokumentumok, tapasztalatok elemzése céljából megbeszélést vezet szervezett keretek között (heti egy alkalom?) 	<ul style="list-style-type: none"> – hospitálási lehetőséget biztosít – a tapasztalatok elemzése céljából lehetőséget ad megbeszélésre – betekintést enged a pedagógus tervezési dokumentumaiba – biztosítja a tanulói produktumokba való betekintést 	<ul style="list-style-type: none"> – a hospitálások és megbeszélések lehetőségeinek biztosítása, szabályozása (előzetes bejelentkezés, egyeztetés)
<p>Tervezés</p> <ul style="list-style-type: none"> – képes a kitzűzött céloknak megfelelő tartalom, tanári tevékenységek, tanulói tevékenységek, tanulásszervezési formák, módszerek, eszközök, differenciálás, értékelés meghatározására – képes egyéni fejlesztő programok összeállítására, a tanulókkal együttműködve megtervezni a tanuló tanórán kívüli közös tevékenységét 	<ul style="list-style-type: none"> – tanóra tervezése – szakkör, tanórán kívüli tevékenység tervezése – fejlesztő foglalkozás tervezése – osztályfőnöki tevékenység tervezése – projekt-témahét tervezése – iskolán kívüli tevékenység tervezése 	<ul style="list-style-type: none"> – pl. egyéni fejlesztési feladatok, tevékenységek meghatározása a tanuló számára tanórai környezetben és a fejlesztő foglalkozásokon (korrepetálás, tehetséggondozás) 	<ul style="list-style-type: none"> – segítségnyújtás a tervezési tevékenységben – fejlesztési javaslatok megfogalmazása – konzultáció biztosítása 	<ul style="list-style-type: none"> – a tevékenység típusa szerint az abban jártas kolléga segít tevékenysége 	
<p><i>Reflexió a tervezésre</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – képes terveit reflektív módon elemezni, értékeln 	<ul style="list-style-type: none"> – közös tervezés a mentorral – óramegbeszélés, reflektív napló, melynek szempontjai között megjelenik a tervezésre való reflektálás 	<ul style="list-style-type: none"> – pl. megbeszélés a mentorral a tervezésről az alábbi szempontok mentén: <ul style="list-style-type: none"> – a cél és a tervezett tevékenységek kapcsolata – mit és kik tanulnak az órán – ráhangolás, jelentésteremtés, reflexió megjelenése – sikerek és problémák előre jelzése, alternatívák megjelenése – a tanári tevékenységek kidolgozottsága, relevanciája – a tanári kérdések – a tanulói tevékenységek kidolgozottsága, az aktivizálás lehetőségei – az óra adaptivitása, lehetőség a differenciálásra – időbeosztás, eszközhasználat – fejlesztési célok, lehetőségek a tervezéssel kapcsolatban 			

Képes legyen a pedagógiai értékelés változatos eszközeinek alkalmazására: a tanulók fejlődési folyamatainak, tanulmányi teljesítményeinek és személyiségfejlődésének elemző értékelésére, a különböző értékelési formák és eszközök használatára, az értékelés eredményeinek hatékony alkalmazására, az önértékelés fejlesztésére

Kompetenciák	Lehetséges hallgatói tevékenységek	Lehetséges hallgatói feladatok	Mentor feladata	Testület feladata	Vezetés feladata
<p>Megismerés <i>osztály-/tanulói szinten</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ismeri és érti a pedagógiai folyamat különböző fázisaiban alkalmazott értékelési formák rendszerét és funkcióit <p><i>intézményi szinten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ismeri az értékelés különböző szintjeit (nemzetközi, országos, regionális, intézményi), ezek funkcióit, a közoktatás egészére és a pedagógiai folyamatra gyakorolt szabályozó hatásukat ismeri az intézményi értékelési koncepció szempontjait, ismerje meg az iskolában működő mérési/értékelési rendszereket 	<ul style="list-style-type: none"> annak a pedagógusnak/osztálynak az értékelési szempontjainak a megismerése, ahol tanítani fog dokumentumok elemzése interjú pedagógussal tanulói munkák és azokra adott értékelések elemzése dokumentumok elemzése beszélgetés, konzultáció iskolai mérési szakemberrel 	<ul style="list-style-type: none"> pl. gyűjtse össze egy egész napos megfigyelés során, hogy milyen értékelési eljárásokat, módszereket alkalmaztak a pedagógusok abban az osztályban, ahol tanítani fog, elemezze, vonja le a következtéseket a megfigyeléseiből 	<ul style="list-style-type: none"> saját dokumentációjának, értékelési eszközeinek biztosítása a tervdokumentumok, tapasztalatok elemzése céljából megbeszélést vezet szervezett keretek között tanulói munkák biztosítása dokumentumok biztosítása 	<ul style="list-style-type: none"> saját dokumentációjának, értékelési eszközeinek biztosítása igény esetén bemutatja saját értékelési eljárásait az intézményben mérési/értékelési és minőségi fejlesztési feladatokat ellátó kollégával konzultációs lehetőség 	<ul style="list-style-type: none"> dokumentumok, mérési adatok megismerésének biztosítása
<p>Aktivitás <i>komplex folyamatokhoz kötődően/stratégia</i></p> <ul style="list-style-type: none"> képes saját értékelési gyakorlatának (célok, értékelés folyamata, alkalmazott módszerek, egyéni értékelési eljárások) megtervezésére a tanított tárgyhoz és osztályhoz kötődően (diagnózis, formatív és szummatív értékelés) <p><i>egyes tanulói tevékenységekhez kötődően</i></p> <ul style="list-style-type: none"> konstruktív, a tanulók önértékelését és önbecsülését elősegítő módon képes rendszeres és alapos visszacsatolást biztosítani a tanulók fejlődéséről épes önállóan ellenőrző/értékelő eszközök elkészítésére és alkalmazására képes az értékelés során kapott információk felhasználásával megtervezni további pedagógiai tevékenységét 	<ul style="list-style-type: none"> értékelési terv készítése tanórán és tanórán kívüli tevékenységek értékelésének megtervezése szöveges értékelés feleletre, dolgozatokra, egyéb tanulói produktumokra értékelő beszélgetés vezetése diákokkal produktumaikhoz, esetleg portfóliójukhoz kötődően különböző, a tanulást támogató értékelési módszerek alkalmazása osztályzás (felelet, dolgozat stb) feladatlapok, tesztek készítése diagnosztikus, formatív, szummatív értékeléshez egyéni fejlesztési terv készítése 	<ul style="list-style-type: none"> pl. az osztállyal közösen tervezze meg és rögzítse egy adott feladat (pl. esszé megírásának) értékelési kritériumait ön- és társértékelő feladatlapot készít egy-egy tanulási tevékenységhez szempontokat készít a csoportmunka értékeléséhez 	<ul style="list-style-type: none"> megbeszélést vezet a tanárjelölt átfogó értékelési tervének elemzése céljából gyakorlatban bemutatja azokat az értékelési formákat, eljárásokat, amelyeket a hallgató nem ismer megbeszélést vezet a tanárjelölt értékelési tervének/gyakorlatának elemzése céljából (akár más megbeszéléshöz kötődően is) szempontokkal, szakirodalommal segíti az értékelési folyamat tervezését, lebonyolítását 		
<p>Reflektálás</p> <ul style="list-style-type: none"> elfogadja az értékelés tervezésének fontosságát és a megvalósulás elemzését képes elemezni az értékeléshez kötődő rövid és hosszú távú céljait és azok megvalósulását képes elemezni saját értékelő tevékenységét elemzi az értékelés különböző funkcióinak megjelenését, különös tekintettel a tanulás támogatására 	<ul style="list-style-type: none"> közös tervezés a mentorral óramegbeszélés, melynek szempontjai között megjelenik az értékelésre való reflektálás 	<ul style="list-style-type: none"> pl. önértékelő lapot készít saját értékelő tevékenységéről szempontokat készít és társértékelésre kéri hallgatótársát saját mentori tevékenységének elemzéséhez 	<ul style="list-style-type: none"> a reflektálás támogatása, a tapasztalatok szempontokkal segített, közös feldolgozása 		

Szakmai fejlődésben elkötelezettség, önművelés jellemezze; legyen képes a munkáját segítő szakirodalom folyamatos követésére, önálló ismeretszerzésre, személyes tapasztalatainak tudományos keretekbe integrálására, a neveléstudományi kutatások fontosabb módszereinek, elemzési eljárásainak alkalmazására, saját munkájának tudományosan megalapozott eszközöket felhasználó értékelésére

Kompetenciák	Lehetséges hallgatói tevékenységek	Lehetséges hallgatói feladatok	Mentor feladata	Testület feladata	Vezetés feladata
<p>Társadalmi és intézményi szerepvállalások értelmezése</p> <ul style="list-style-type: none"> – ismerje meg a közalkalmazotti, alkalmazotti szerepeket, feladatokat – ismerje meg a szakmai és iskolai szerepeket, értelmezze azokat, és egyes esetekben vállaljon feladatokat e szerepekhez kötődően – ismerje az általános társadalmi elvárásokból, a helyi közösség speciális igényeiből és tanárképből fakadó szerepvárások rendszerét, belső összefüggéseit, esetleges ellentmondásait 	<ul style="list-style-type: none"> – értelmezze, elemezze a pedagógusi munka legfontosabb szabályozó dokumentumait – kapcsolódjon be osztályfőnöki munkába – ismerje meg az intézményben működő, létező szakmai szerepeket – iskolai dokumentumok elemzése 	<ul style="list-style-type: none"> – pl. elemezze az iskola gyakoronoki szabályzatát abból a szempontból, hogy miképp befolyásolhatja majd egyéni szakmai fejlődését – tartson osztályfőnöki órát – vegyen részt közalkalmazotti tanács ülésén és vizsgálja meg a jogok és kötelezettségek hálóját – elemezze az iskola pedagógiai programját abból a szempontból, hogy miképp próbálja beépíteni a társadalmi igényeket munkájába, és milyen kapcsolati formákat ápolnak – készítsen interjút a vezetővel az iskola társadalmi kapcsolatairól 	<ul style="list-style-type: none"> – tájékoztassa a hallgatót az iskolában szervezett szakmai és szervezeti programokról – teremtsen alkalmat, hogy a jelölt bekapcsolódjon az osztályfőnöki munkájába vagy más iskolai szerepkörébe 	<ul style="list-style-type: none"> – az osztályfőnöki munkaközösség teremtsen alkalmat a bekapcsolódásra és a feladatvállalásra 	<ul style="list-style-type: none"> – biztosítsa a hallgató részvételének lehetőségét a szervezeti szintű megbeszéléseken
<p>Szakmai felkészülés, önművelés</p> <ul style="list-style-type: none"> – képes tájékozódni a szakmai fórumokon, használja azokat – bekapcsolódik szakmai fórumok munkájába – képes felismerni és megfogalmazni a saját tevékenységében kutatást igénylő problémákat, majd megfelelő módszerek segítségével feltárni azokat, elemezni 	<ul style="list-style-type: none"> – a hallgató tanári tevékenysége során felmerülő szakmai kérdésekhez tudományosan megalapozott szempontok gyűjtése, alkalmazása – szakirodalom és kutatási eredmények folyamatos követése – szakmai továbbképzéseken részvétel – konferenciákon való részvétel – kapcsolódjon be az iskolában zajló kutatásokba – kapcsolódjon be az iskolában folyó kutatások elemzésébe 	<ul style="list-style-type: none"> – készüljön fel egy munkaközösségi ülésen történő szakmai beszámolóra egy általa fontosnak vélt szakirodalmi munka rövid bemutatásával 	<ul style="list-style-type: none"> – minél szélesebb, több nézőpont megismertetése egy-egy pedagógiai helyzet kapcsán – a szakirodalom olvasása és feldolgozása során felmerülő szakmai kérdések megvitatása – szakmai értékelés nyújtása a hallgató munkáiról – az iskolában szervezett szakmai műhelyekbe való bevonása a hallgatóknak 	<ul style="list-style-type: none"> – a hallgatók szakmai elemzése az általuk támogatott vagy biztosított alkalmakhoz kötődően 	<ul style="list-style-type: none"> – az iskolai szakkönyvtár használatának biztosítása – szakmai műhelyek támogatása
<p>Személyes szakmai fejlődés dokumentálása</p> <ul style="list-style-type: none"> – képes saját és mások pedagógiai gyakorlatának elemzésére – képes feladatokat megfogalmazni a reflektálás eredményeképpen 	<ul style="list-style-type: none"> – fejlődési portfólió vezetése – a pedagógusértékelési rendszer megismerése 	<ul style="list-style-type: none"> – vegyen részt egy másik hallgató vagy gyakoronok óráján és értékelésén, és adjon neki szakmai elemzést munkájáról – készítsen önértékelő lapot és elemezze saját tevékenységét a választott szempontjai alapján 	<ul style="list-style-type: none"> – mintaadás a pedagógiai munka elemzéséhez – szempontokkal támogatott önelemzési alkalmak biztosítása – a hallgatóknak visszatérő reflektálási alkalmak biztosítása és vezetése – szöveges értékelés a hallgató munkáiról – az intézményben alkalmazott pedagógusértékelési rendszer bemutatása 	<ul style="list-style-type: none"> – a hallgatók szakmai elemzése az általuk támogatott vagy biztosított alkalmakhoz kötődően 	<ul style="list-style-type: none"> – a hallgató munkájának értékelése az intézetvezető szemszögéből, legalább szóban

Az interaktív szakasz kompetenciái: szaktudományi tudás felhasználásával a tanulók műveltségének, készségeinek és képességeinek fejlesztése, a tanulási folyamat szervezése és irányítása

Kompetenciák	Lehetséges hallgatói tevékenységek	Lehetséges hallgatói feladatok	Mentor feladata	Testület feladata	Vezetés feladata
<p>Felkészülés: <i>tanulói szint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ismerje, gyűjtse össze a szaktárgyival kapcsolatosan előforduló hétköznapi és gyermeki elméleteket, melyek nehezíthetik vagy könnyíthetik a tantárgyi elsajátítást <p><i>osztályszint:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> szaktárgyai tanítása során szervezzen a tantárgyakon átívelő kiemelt fejlesztési feladatokat 	<ul style="list-style-type: none"> próbálja ki az előzetes tudás feltárására alkalmas eszközöket, és elemezze azok eredményeit gondolja át, hogyan tudja a szaktárgyi ismeretet a diákok érdeklődéséhez, a gyakorlati életben való alkalmazhatósághoz kapcsolni vizsgálja meg a tantárgya kapcsolódási lehetőségeit, integrációs formáit intézményében készítsen tervet arra, hogyan tudja a keresztntanervi kompetenciákat saját szaktárgyán belül fejleszteni 	<ul style="list-style-type: none"> töltsen ki a diákjával fogalomtérképet egy témakör kezdetekor, és az eredményit használja fel a tervezésekor alkalmazzon vitát a tanítási-tanulás folyamatban a kritikai gondolkodás fejlesztése érdekében 	<ul style="list-style-type: none"> példákkal, szempontokkal, ha szükséges, kész segédanyagokkal, szakirodalmi forrásokkal támogassa a hallgató felkészülését segítse minél több ez irányú iskolai dokumentumhoz való hozzáférést 	<ul style="list-style-type: none"> biztosítson konzultációs lehetőséget a hallgató számára 	
<p>A tanulási folyamat szervezése és irányítása <i>tanulói szint</i></p> <ul style="list-style-type: none"> képes átalakítani a szakanyagot és a tananyagot a pedagógiai céloknak és a tanulói sajátosságoknak megfelelően <p><i>osztályszint</i></p> <ul style="list-style-type: none"> A diákok és a csoportok megismerése alapján szervezi a tanulási folyamatot (konfliktusok, fegyelmzés) 	<ul style="list-style-type: none"> szaktárgyában releváns, különböző oktatási stratégiákat próbáljon ki alkalmazzon olyan differenciált feladatokat tanórában, melyben figyelembe veszi a diákok személyes érdeklődését, egyéni ötleteit alkalmazzon különböző motivációs eljárásokat az önszabályozó tanulás megalapozása érdekében kezdeményezzen beszélgetéseket a diákok tanulási stratégiáiról egyes tananyagrészeket a tanulók önállóan dolgozhatnak fel, hogy az összefüggéseket maguk fedezhessék fel olyan tanórai feladatokat készítsen, melyekben a tanulók támogató környezetben próbálhatják ki tudásuk adaptivitását különösen figyeljen az autonómia vagy a kapcsolat szükségletére készítsen alternatív megoldási módokat, és adott szituációkban alkalmazza azokat 	<ul style="list-style-type: none"> pl. alakítson ki olyan csoportmunkát, ahol a tanulók megismerésére alapozva alakítja ki a csoportokat alkalmazzon jégtörő gyakorlatokat tanítási órában készítsen rövid projektet a diákok érdeklődése alapján megfelelő kérdőív segítségével ismerje meg diákjai tanulási motivációit, az eredményeket építse be terveibe azonos témát különböző osztályokban tanítson az osztályhoz igazodó tervek, módszerek alapján alakítson ki az adott osztállyal szabályokat a közös munkához 	<ul style="list-style-type: none"> példákkal, szempontokkal, ha szükséges, kész segédanyagokkal, szakirodalmi forrásokkal támogassa a hallgató felkészülését támogassa a hallgatót abban, hogy különböző szervezési módokat, módszereket próbálhasson ki, adjon ötleteket az adaptív tanulás szervezés megvalósítására, ossza meg ez irányú tapasztalatait 	<ul style="list-style-type: none"> biztosítson konzultációs lehetőséget a hallgató számára lehetőség szerint egy hallgatói órában hospitáljanak a kollégák 	<ul style="list-style-type: none"> támogassa a hallgatót abban, hogy különböző szervezési módokat, módszereket próbálhasson ki tegye lehetővé a nem mentor kollégák hospitálását
<p>Reflektálás a tanulási folyamat szervezésére és irányítására</p> <ul style="list-style-type: none"> képes saját és mások tanulásszervezési folyamatát tudatosan elemezni 	<ul style="list-style-type: none"> rendszeresen rögzítse tapasztalatait a megtartott foglalkozásokhoz kötődően elemezze a terv és a megvalósulás eltéréseit 	<ul style="list-style-type: none"> készítsen reflektív naplót a foglalkozásairól 	<ul style="list-style-type: none"> rendszeresen legyenek reflexiók alkalmaink, ahol a hallgató tanítási tevékenységét elemzik 	<ul style="list-style-type: none"> lehetőleg szerint egy-egy megbeszélésen vegyenek részt a kollégák 	<ul style="list-style-type: none"> tegye lehetővé a nem mentor kollégák részvételét a megbeszéléseken

Szakmai együttműködés és kommunikáció: a tanulókkal, a szülőkkel, az iskolai közösséggel, a társszervezetekkel és kutató-fejlesztő intézményekkel történő együttműködés, a velük való hatékony kommunikáció

Kompetenciák	Lehetséges hallgatói tevékenységek	Lehetséges hallgatói feladatok	Mentor feladata	Testület feladata	Vezetés feladata
Tájékozódás, tapasztalatszerzés – képes azonosítani, elemezni kommunikációs és együttműködő helyzeteket	– megfigyelés különböző kommunikációs helyzetekben (tanulók, szülők, kollégák) – a tantestületen belüli együttműködési formák megismerése	– pl. szelektív jegyzőkönyv vezetése csoportmunka alkalmával a tanulók közti kommunikációról	– minél szélesebb tapasztalatok biztosítása, ajánlása a különböző kommunikációs szinterek és együttműködési formák megfigyelésére (lásd: szinterek)	– megfigyelési, tapasztalatszerzési lehetőségek biztosítása (lásd: szinterek)	– a hallgató részvételének támogatása az együttműködést igénylő feladatokban
Aktív feladatvállalás – képes kooperációra diákokkal, nevelési partnerekkel – képes hatékony írásbeli és szóbeli szövegalkotásra, színes, érzékletes előadásra, meggyőző kommunikációra, értő figyelemre, hatékonyan tud érvelni szakmai vitában	– tanórai kommunikáció szaktárgyi órákon – osztályfőnöki órán – kommunikáció a tanulókkal tanórán kívüli és iskolán kívüli helyzetekben – részvétel szülői értekezleten – részvétel fogadóórán – részvétel munkacsoport-megbeszélésen – részvétel tantestületi értekezleten – megbeszélés az iskolai feladatgazdákkal (diákönkormányzat segítő tanára, gyermekvédelmi felelős, minőségirányítási csoport vezetője, munkaközösség-vezető, iskolatitkár, osztályfőnök) – részvétel belső bemutatók megbeszélésein, tantestületi belső képzéseken	– pl. szülői értekezleten rövid ismertető tartása a tantárgy helyes tanulási szokásairól	– bevonás, aktív részvétel biztosítása, segítése az iskolán belüli együttműködésre, a különböző partnerekkel való kapcsolat felvételére (lásd: szinterek)	– együttműködő helyzetekben támogató, partneri magatartás	
Reflektálás – képes felismerni és elemezni nehézségeit az együttműködés, a kommunikáció terén, és képes önmagát fejleszteni	– az együttműködés tapasztalatainak elemzése – sikerek, fejlesztendő területek meghatározása – a hatékony, nyílt és szakmai kommunikációban való jártasság elemzése, fejlesztési területei	– reflektív naplóban elemzés a szülőkkel folytatott kommunikáció eredményességéről	– a reflektálás támogatása, a tapasztalatok szempontokkal segített közös feldolgozása	– megerősítő, biztató visszacsatolás az együttműködő helyzetekben a hallgató magatartásáról, kommunikációjáról	

2.2.3. Önálló és közösségi tanulás segítése

A gyakorlat során a hallgató önálló tanári feladatokat végez, de a munkájához folyamatos szakmai támogatást kap. Az összefüggő egyéni szakmai gyakorlaton a hallgató önállóan tervez és tart órát, döntéseket hoz, értékelést ad. Felelős a saját tanulócsoportjában végzett szakmai munkáért, és ez a felelősség lesz fejlődésének legfontosabb motívuma. Ehhez szükséges a döntések és tevékenységek önállóságának biztosítása, a hibázás lehetősége éppúgy, mint az optimális segítség folyamatos elérhetősége. Az önálló tanulás támogatásának alapja tehát a bizalom és a felelősség, valamint az a tudatos mentori magatartás, mely fokozatosan „elengedi” a jelöltet. A tanácsokat és javaslatokat felváltják a lehetséges alternatívák, a szakmai partnerségen alapuló viszony, a saját megoldások megerősítése, az értékelésekben felértékelődik az önértékelés, az önálló elemzés szerepe.

Bár a gyakorlat során a mentor és a tanárjelölt szoros szakmai kapcsolatot épít ki, nem csak a kettőjük együttműködésére épül ez a folyamat. Egyrészt más szereplők is komoly szerepet kapnak a hallgató támogatásában (kollégák, iskola vezetése, más mentoráltak stb.), másrészt az egész folyamat egy intézményen, szervezeten belül történik. A tanárjelölt hallgatónak azt is meg kell tanulni, hogy a pedagógiai munka egy működő rendszeren belül zajlik, s hogy valódi tanulás csak a szereplők egymásra hatásában valósulhat meg. Ebben kiemelt jelentősége van annak, hogy a jelölt jó példákat lásson a szervezeten belül az egymástól tanulás különböző formáira, megtapasztalja, hogy a tanácskérés, a problémák megbeszélése nem a gyengeség jele, hanem a közös tanulás forrása. Épp ezért a mentornak törekednie kell, hogy hozzásegítse hallgatóját olyan helyzetekhez, amikor módja van az egymástól tanulás minél több formájának megtapasztalására, az ehhez kapcsolódó igény megerősítésére.

2.2.4. Szakmai párbeszéd támogatása

A pedagógus pályafejlődésében kiemelt szerepe van azoknak a kommunikációs helyzeteknek, szakmai párbeszédnek, melyek a tanítási-tanulási folyamat többi résztvevőjével zajlanak.

A közösségi tanulás csak a többi kollégával folytatott dialógusokban, szükség esetén vitákban formálódik. Ehhez nem elég csupán felajánlani a jelöltnek, hogy forduljon bizalommal bárkihez, célszerű megteremteni a formális lehetőségeket is a párbeszédre. A munkaközösségi megbeszéléseken tudatosan törekedni lehet olyan helyzetek teremtésére, esetleg kisebb feladatok megfogalmazására, amelyek segítenek rendszeres lehetőséget biztosítani az érdemi szakmai párbeszédre. Nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy a tanároknak a saját kollégáikon kívül más iskolák pedagógusaival és a segítő intézmények szakembereivel is aktív párbeszédet szükséges folytatnia. Erre is alkalmakat érdemes szervezni, a létrejövő megbeszélésekre, tanácskozásokra pedig feladattal delegálni a hallgatót. Így egyszerre kap mintát és aktív kipróbálási lehetőséget a szakmai párbeszédre. A pedagógus kommunikációjának sajátos területe a szülőkkel történő párbeszéd. Ez különösen nehéz lehet a kezdő számára, hiszen életkorából, tapasztalataiból fakadóan sok esetben még diákszerepben érezheti magát, bizonytalansága erősebb egy felnőtt–felnőtt helyzetben, mint a tanulókkal kapcsolatban. Ezért a gyakorlat során fokozatosan érdemes terepet biztosítani ennek megtapasztalására, gyakorlására szülői értekezleten, fogadóórán, az iskola nyitott rendezvényein.

A szakmai párbeszéd rutinját szakmai fórumokon, eseményeken való részvétel is erősítheti.

2.2.5. A tanulási folyamatra való reflektálás támogatása

A tanárjelölt szakmai fejlődésének legfontosabb intézményi záloga a mentor, aki folyamatosan támogatja, ösztönzi a hallgatóját. Ez a gyakorlat minden percére igaz, hiszen vélhetően ilyen jellegű beszélgetések folynak közöttük az órák közötti szünetekben, az ebéd közös elfogyasztásakor, vagy éppen az iskola előtti buszmegállóban. Ennek ellenére különösen fontos, hogy minden héten legyen tervezetten beiktatva olyan időszak (legalább két óra), amikor a mentor és a hallgató nyugodt körülmények között, a mentor irányításával átgondolják a hét legfontosabb eseményeit, tapasztalatait, és megtervezik a következő időszakot. Ezen beszélgetések során a legfontosabb az lenne, hogy a mentor jó kérdésekkel facilitálja a jelöltet arra, hogy a kitérőt fejlesztési céljai mentén értékelje az elmúlt hét történéseit. A tanulási folyamat szempontjából a tevékenység tudatos

elemzése, értékelése legalább olyan fontos, mint maga a kipróbálás. Ezeket is érdemes szövegszerűen rögzíteni a portfólióban. A heti rendszeres reflektáláson túl érdemes hat-nyolc hetente egy komplexebb vizsgálatot is tartani arról, hogy miben és hogyan sikerült fejlődni. Az alábbi szempontsor ehhez a reflexiós beszélgetéshez nyújthat segítséget (2. ábra).

2. ábra Szempontsor a hallgatónal történő reflexiós beszélgetéshez

- **Gondoljon arra, hogy mennyire sikerült közelebb jutnia a céljaihoz az utóbbi hat-nyolc hétben!**
(Miből tudja, hogy előrehaladt? Hogyan tudta megtenni ezt az előrehaladást?)
- **Melyek azok a pedagógiai tapasztalatok, tevékenységek, amelyek a legnagyobb hatással voltak önre?**
(Miért segítettek ezek ennyire? Voltak olyan támogatott tevékenységek, segítségek, amelyek kevésbe segítettek? Miért?)
- **Vannak olyan területek, részkompetenciák, ahol kevesebb előrehaladást mutatott?**
(Miért gondolja ezt? Mit gondol, miért történt ez?)
- **Milyen további segítséget, támogatást gondol hasznosnak?**
(Mi segítené az eddigi eredményeire való építést és a céljaihoz való közeledést?)
- **Milyen új célokat fogalmazna meg? Ezek megvalósítását milyen lehetőségek, tevékenységek támogatnák?**
(Ez lehet olyan, amit még nem sikerült elérni, de lehet teljesen új elem is!)

Fontos lenne, hogy a hallgató jegyezze fel összes válaszát a kérdésekre, az érveit, amik erre a válaszra készítették, valamint azt is, hogy hol találhat bizonyítékokat ezek alátámasztására.

A mentori támogatásban tehát kiemelt szerepet kap a hallgató reflektív gondolkodásának fejlesztése, felkészítése az önálló munkavégzésre. A mentor szakmai tudása akkor hasznosul igazán, ha nem csupán „megmondani”, megmutatni akarja a korszerű pedagógiai megoldásokat a hallgatónak, hanem engedi önállóan megtalálni, kipróbálni azokat. A gyakorlatot követően már nem lesz alkalma a hallgatónak mindent megkérdezni, ezért az egyik legnagyobb muníció az, ha megtanítjuk önmagát kérdezni, szempontokat, mintákat kap az ön-elemzéshez, önértékeléshez és ahhoz, hogy miként fejlessze folyamatosan gyakorlatát ezek alapján.

2.2.6. Egyéni visszajelzés a tanulásról

Minden sikeres együttműködési periódusnak, közös tanulási szakasznak egyszer vége szakad. A hallgatók féléves gyakorlata esetében ez egy előre jól tervezhető időponthoz kapcsolódik. Ahogyan a gyakorlat kezdete hangsúlyos szerepet játszik a tanárjelölt pályaszocializációs folyamatában, úgy ennek a lezárása is. Alapvetően két részből áll egy ilyen tanulási út lezárása. Az egyik a közös szakmai munka együttes értékelése, mely során a félév elején kitűzött fejlesztési célokat kell összevetni az elért eredményekkel. Amennyiben az elején készült ilyen terv, az elért eredményeket a portfólióba gyűjtötte a hallgató, rendszeresen reflexiós beszélgetésekre került sor a két szereplő között, akkor ez a végső értékelés már egy begyakorolt rutin mentén zajlik, ahol a hallgató és a mentor célirányosan, önreflektíven és fejlesztő módon közösen értékeli. Ezek mentén – egy eredményes féléves együttműködés esetén – a mentornak már nem fog nehézséget okozni egy szummatív szöveges értékelés írásbeli elkészítése a hallgató elvégzett munkájáról, tanári kompetenciáinak fejlődéséről. De az elválásnak van egy személyes oldala is, ezért fontos lenne a hallgató intézményben elvégzett tevékenységét röviden összegezni és értékelnit a tantestület tagjai előtt, melyben kulcsszerepet kell vállalnia az intézmény vezetőjének, vezetésének.

3. Mentor a fogadó intézményben

3.1. A szervezet tagja

A mentor vezető szerepet vállal a tanárjelölt támogatásban, ugyanakkor egyedül nem képes e feladat maradéktalan ellátására. Abban az esetben, ha az intézményben mentor működik, akkor az intézmény maga is részévé válik a folyamatnak. Ezért a tanárjelölt fogadása intézményi döntés és munka.

A befogadó intézmény pedagógiai kultúrája, módszertani igényessége, tanulószervezete lehetőséget nyújt a hallgató számára, hogy egy korszerű tanítási-tanulási környezet segítse fejlődését. A hallgató pályaszocializációja, szakmai fejlődése szempontjából meghatározó lesz az első felelős munkavégzés helyszíne. Mintaként szolgál számára egy olyan pedagógiai környezetről, annak minden elemével és tevékenységével, amely nemcsak tanulókat fejleszt, hanem maga is állandó fejlődésre törekszik.

Az összefüggő egyéni szakmai gyakorlat a hallgató pályaszocializációjának legfontosabb része, így a tanítási tevékenység mellett a hallgató az iskola teljes szakmai terében végez a kompetenciafejlődése szempontjából fontos egyéb tevékenységeket. Ennek érdekében az intézmény biztosítja a megismerést és a gyakorlást az oktató-nevelőmunka minél több területén és a szervezeti működéssel kapcsolatos feladatokban. Az összefüggő egyéni szakmai gyakorlat egyik legfontosabb sajátossága, hogy célja nem csupán a szaktanári fejlődés (hiszen megelőzi a tanítási gyakorlat), hanem a pedagógiai működés egészének tapasztalása, tanulása. Ahhoz, hogy valaki jó pedagógussá váljék, a szaktárgyi, szakmódszertani tudásán, képességein túl meg kell tanulnia jó segítőként, jó szervezőként, jó kollégaként is működnie.

3.2. A tantestület tagja

A hallgató szakmai támogatásáért a mentor felel, de az egész intézmény nyitott és támogató környezetet biztosít a hallgató kompetenciáinak fejlesztése érdekében. A hallgató az intézmény minden tagjától tanul, ezért fontos, hogy a kollégák közös felelősségüknek érezzék a hallgató segítségét. Ez nem csupán azt jelenti, hogy lehetőséget biztosítanak hospitálásokra, hanem azt a hitet és szándékot is, hogy aktívan hozzá tudnak járulni a hallgató pedagógussá válásához. Vagyis minden kolléga órája nyitott a hallgató előtt a szabályozásban meghatározott feltételekkel. Minél több tanítási helyzetet és megoldást láthat a hallgató, annál eredményesebben képes majd alternatívákban gondolkodni és adaptív megoldásokat találni saját gyakorlata számára.

A nevelőtestület egy szakmai közösség mintáit nyújtja a hallgatónak. A szervezet pedagógiai kultúrája, az együttműködések tartalma, formái, az egymástól tanulás gyakorlata, a segítségkérés és -adás lehetőségei, az innovációra nyitott, tanulószervezetként való működés mind-mind meghatározó tapasztalatai a pályakezdesnek. Ezek a tapasztalatok nemcsak lehetőségként („így is lehet”), hanem igényként is tovább élnek a kezdő pedagógusban. A kollégák fontos szerepmintákat jelentenek, melyek messze túlmutatnak egy-egy szaktanár elleshető gyakorlatán. Tanulási lehetőséget jelent az osztályfőnökökkel, a szervezet különböző szerepeivel, feladataival megbízott kollégákkal való együttműködés. A kollégák támogatásának lényege azonban nem csupán az, hogy betekintést engednek ezeknek a mintáknak a működésébe. A támogatás jelenti a gyakori párbeszédet, amelyben szakmai álláspontok, alternatívák, nézőpontok sokasága jelenik meg. Jelenti az értékelő visszajelzéseket, a nyílt szakmai kommunikációt a sikeres vagy kevésbé sikeres megoldásokról és azokról a szempontokról, amelyek mentén ez megítélhető. Mindezek legjobb terepe a közösen végzett tevékenység, lehetőség és biztatás arra, hogy a hallgató kivegye részét a szakmai csoportok feladataiból. A támogatás közege pedig az a segítő kapcsolat, amelyet az elfogadás, a bátorítás, az odafordulás és az őszinteség jellemez.

Másrészről a tantestület az a közeg, ahol maga a mentor is szakmai megerősítést kaphat, tanácsot kérhet és együttműködhet akár más mentorokkal is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A tanári mesterképzési szak képzési és kimeneti követelménye. (<http://www.nefmi.gov.hu/download.php?docID=964>. Letöltés dátuma: 2010. augusztus 23.)
- A 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet 4. melléklete (<http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatas/kepzesi-rendszer/tanarszak-kkk-100611>. Letöltés dátuma: 2010. augusztus 22.)
- BÁRDOSSY Ildikó – DUDÁS Margit – PETHÓNÉ NAGY Csilla – PRISKINNÉ RIZNER ERIKA (2002): A kritikai gondolkodás fejlesztése. Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei. Pécsi Tudományegyetem, Pécs – Budapest
- FALUS Iván – KIMMEL Magdolna (2009): A portfólió. Gondolat Kiadó, Budapest
- LÉNÁRD Sándor – RAPOS Nóra (2009): A fejlesztő értékelés. Gondolat Kiadó, Budapest

- M. NÁDASI Mária (szerk., 2010): A mentorképzés nemzetközi áttekintése. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest (DVD formátum)
- SZIVÁK Judit (2011): A reflektív gondolkodás fejlesztése, segédanyag mentorok számára. In: M. Nádasi Mária (szerk.): ELTE Eötvös Kiadó, Budapest (DVD formátum)
- SZIVÁK Judit (2003): A reflektív gondolkodás fejlesztése. Gondolat Kiadó, Budapest